

Ben ve Biz Arasında: Bireycilik ile Kolektivizmin Etkileşimi

Zeynep Duran¹

Derya Dinçer Gültekin²

Özet

Bu bölümde bireycilik ve kolektivizm kavramları, modern öznenin “ben” ve “biz” eksenindeki konumlanışı çerçevesinde ele alınmaktadır. Çalışma, bu iki kavramı birbirine zıt ve katı kültürel kategoriler olmaktan ziyade, bireyin kimlik inşa süreçlerinde iç içe geçen, bağlamsal olarak değişebilen ve çoğu zaman birbirini tamamlayan yönelimler olarak değerlendirmektedir. Modern birey bir yandan özerklik, özgürlük ve kişisel başarı arayışı içindeyken, diğer yandan aidiyet, güven ve toplumsal bağlar üzerinden anlam üretmektedir. Bireycilik, özerklik, rekabet ve performans kültürü bağlamında incelenmektedir. Özellikle örgütsel yapılarda bireysel başarı, kişisel sorumluluk ve performans temelli değerlendirme sistemlerinin belirleyici rolü vurgulanmaktadır. Bu kültürel yapı içinde bireyin kendi hedeflerine yönelmesi ve kişisel çıktılar üzerinden değerlendirilmesi öne çıkmaktadır. Kolektivizm ise dayanışma, normatif bağlılık, grup yararını öncelikle ve sosyal uyum üzerinden ele alınmaktadır. Bireyin kendisini sosyal ilişkiler ağı içinde tanımlaması ve grup bütünlüğünü koruma eğilimi temel referans noktası olarak değerlendirilmektedir. Bölümün ilerleyen kısmında bireycilik/ kolektivizm ikiliğinin ötesine geçilerek, bireylerin durumsal ve bağlamsal koşullara bağlı olarak her iki yönelimi de aynı anda sergileyebileceği savunulmaktadır. Türkiye bağlamında kültürel mezlek tartışılarak, kent yaşamı, dijital kültür ve sanat üretimi üzerinden kültürün dinamik ve yeniden üretilen bir yapı olduğu ortaya konulmaktadır. Son olarak hibrit kültürler ve bağlamsal bireycilik kavramları çerçevesinde, kültürün sabit değil; müzakere edilen, geçişken ve çoğul bir süreç olduğu ileri sürülmektedir.

- 1 Öğr. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi Uzunköprü Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, zeynepkuh@trakya.edu.tr, Orcid: 0000-0002-2511-5192
- 2 Öğr. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi Uzunköprü Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, deryadinçer@trakya.edu.tr, Orcid: 0000-0001-9648-7244

Giriş

Modern toplumda bireyi anlamaya yönelik tartışmalar, genellikle “ben” ve “biz” arasındaki ilişki üzerinden şekillenmektedir. Birey ne sadece kendi başına var olan bütünüyle bağımsız bir özne olarak tanımlanmaktadır. Ne de tamamen içinde bulunduğu topluluğun eriyip giden pasif bir parçası olarak ifade edilebilmektedir. Bu nedenle bireycilik ve kolektivizm kavramları, sadece kültürel eğilimleri tanımlayan karşıt kategoriler ifade etmemektedir. Bu iki kavram ayrıca modern öznenin kimlik inşa sürecini anlamada başvurulan temel kavramsal araçlar olarak değerlendirilebilmektedir.

Günümüz toplumlarında birey bir yandan özerk olmak, kendi kararlarını kendi verebilmek ve kişisel başarıya ulaşmak istemektedir. Diğer yandan da ait olduğu sosyal çevre içinde anlam üretmek istemek ve güven duygusunu bunlar üzerinden kurmaya çabalamaktadır. Bu çift yönlü yönelim, bireyin kimliğinin sabit ve tek boyutlu olmadığını gösterir. Kavramın bağlamına göre şekillenen, esnek ve çok katmanlı bir yapı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bireycilik ve kolektivizm, birbirini dışlayan iki farklı uçtan çok, modern bireyin farklı durumlarda başvurduğu tamamlayıcı olgular olarak ele alınmalıdır.

Bu bölümde bireycilik, özerklik, rekabet ve performans kültürü bağlamında incelenmektedir. Özellikle bireyciliğin, özerkliğin, örgütsel yapılar içerisindeki yansımaları tartışılmaktadır. Kolektivizm ise dayanışma, normatif bağlılık ve grup yararını öncelikle üzerinden ele alınmaktadır. Ayrıca, bireycilik/kolektivizm ikiliğinin ötesinde, bireylerin bağlamsal koşullara göre her iki yönelimi de aynı anda sergileyebileceğini savunmaktadır. Türkiye bağlamında kültürel melezlik tartışması üzerinden kültürün durağan olmadığını, sürekli yeniden üretilen bir süreç olduğu ortaya konulmaktadır. Hibrit kültürler ve bağlamsal bireycilik kavramları çerçevesinde yeni bir değerlendirme zemini önerilmektedir.

1. Modern Öznenin İnşası: “Ben” ve “Biz” Arasında

Modern toplumda özne (birey) sadece kendi bireysel özellikleri ile anlam kazanmamaktadır. Bunun yanı sıra birey, içinde yer aldığı sosyal bağlar ile de anlam kazanmaktadır. “Ben” ile “biz” ilişkisi kişinin kimliğini nasıl kurduğu ve kendisini dünyada nerede ve nasıl konumlandığını oluşturan temel etkenlerdir. Bireycilik ve kolektivizm kültürel eğilimlerin bir sonucu olarak yorumlanabileceği gibi aynı zamanda kişinin benliğinin inşasında da etkili iki farklı olgu olarak ele alınabilmelidir. Modern zamandaki özne (birey), bu iki olgu arasında devamlı olarak dengeyi kurma çabasında olmaktadır. İçinde bulunduğumuz toplumsal yapıda birey bir yandan kendini özgür hissetmek ve kendi kararlarını alabilen bir kişi olmak isterken diğer yandan ait olduğu

topluluğun etkisiyle anlam kazanmak istemekte ve güven ortamında olma duygusunu aramaktadır. Tam da bu noktada “ben” ve “biz” ilişkisini anlamak ve anlamlandırmak önemli bir olguyu barındırmaktadır.

Her insanın içinde kendine özgü bir bireysellik ve öz-varlık bilinci varken aynı zamanda yaşamın farklı düzlemlerinde başkalarıyla bütünleşme yönelimi bulunmaktadır. Yaşam, bu iki yönelimin, bireysel olan ile kolektif olana açılan çizginin, eşzamanlı varlığıyla şekillenmektedir. Dolayısıyla insan ne yalnızca bağımsız ve yalıtık bir birey olarak tanımlanabilmekte ne de bütüne bütünüyle erimiş pasif bir parça olarak görülebilmektedir (Mohamed Qutb, 2015). Bireyciler de kolektivistler de sosyal bağlara değer vermekte ve aidiyet ihtiyacı hissetmektedir. Ancak kolektivist yönetime sahip bireyler için grup ilişkileri daha merkezi bir konumdadır. Bu kişiler, çoğu zaman başkalarıyla etkileşimi güçlendirecek meslekleri tercih etmektedir. Ayrıca iş doyumlarını büyük ölçüde çalışma arkadaşlarıyla kurdukları ilişkilerin niteliği üzerinden değerlendirmektedir. Bireyci eğilim gösterenlerde ise kendilerini geliştirebilecekleri, kişisel hedeflerine hizmet eden ve bireysel tatmin sağlayan iş ortamlarını önceliklendirmektedir (Forsyth ve Burnette, 2010).

Bireyci yönetime sahip kişiler için başarı, hedefler, tercihler ve sahip olunan değerler öncelikle bireysel düzlemde anlam kazanır. Tutum ve davranışlarda kişisel yarar belirleyici olurken, kişiler arası farklılıklar da özellikle vurgulanır. İlişkiler daha çok eşitlikçi ve esnek bir zeminde kurulmaktadır. Buna karşılık kolektivist yaklaşımda bireysel farklılıklardan ziyade sosyal aidiyetler ve kategoriler öne çıkar. Grup hedefleri, ortak normlar, otoriteye uyum ve paylaşılan değerler temel referans noktası hâline gelir; kişiler arası ilişkilerde hiyerarşik düzen daha belirgindir. Benlik kurgusu açısından da iki yönelim arasında belirgin bir ayrışma görülür. Bireyci kişi benliğini merkeze alarak kendini gerçekleştirilmeye odaklanır; rekabet, kişisel haz ve özerklik arayışı daha görünürdür. Kolektivist birey ise kendisini ait olduğu grubun bir parçası olarak tanımlar; sosyalleşme, karşılıklılık ve dayanışma temel değerler arasındadır. Bu farklılaşma hayatta kalma stratejilerine de yansımaktadır. Bireyci eğilimde kişi özgürlüğünü, güvenliğini ve kişisel çıkarlarını korumaya yönelirken; kolektivist eğilimde grup bütünlüğünü sürdürmek, uyum sağlamak ve gruptan kopmamak daha öncelikli bir konuma yerleşmektedir (Korostelina, 2007: 41; Triandis, 2001; Chiou, 2001).

Bu bilgiler doğrultusunda, bireycilik ve kolektivizmin, modern özne olarak isimlendirilen bireyin iki farklı uçtaki olgusu olmaktan çok aslında genellikle iç içe girmiş olan ve birbirini tamamlayan iki durumdur. Birey bazen kendi hedeflerini ve çıkarlarını önemserken bazen de içinde bulunduğu toplulukların kuralları ve beklentilerini merkeze alarak hareket edebilmektedir. Bu durum

öznenin, veyahut modern zamandaki kimliğin katılığından ziyade duruma göre şekillenebilen bir yapı olarak yorumlanabilecek bir bilgiye işaret etmektedir. Aslında burada modern zamandaki öznenin ne tam anlamıyla bir “ben” ne de tam anlamıyla bir “biz” olarak tanımlanamayacağı düşünülmektedir. Üstelik öznenin “biz” ve “ben” arasında bir noktada olduğu düşünülmektedir.

2. Bireycilik: Özerklik, Rekabet ve Performans Kültürü

Bireycilik, toplumsal yapıda bireyin özerkliğini, kişisel tercihlerini ve bağımsız kimliğini merkeze alan bir kültürel yönelimdir. Geert Hofstede bireycilik–kolektivizm ayrımını, bireylerin kendilerini “ben” kimliği üzerinden tanımlamaları ve kişisel hedeflerini grup hedeflerinin önünde tutmaları bağlamında açıklamaktadır. Ona göre bireyci kültürlerde kişiler, gevşek sosyal bağlar içinde hareket eder ve bireysel başarı, öz yeterlilik ve kişisel sorumluluk vurgulanır (Hofstede, 2001: 225). Dolayısıyla özerklik, sadece bireysel tercih özgürlüğü anlamına gelmemektedir. Aynı zamanda kişinin yaşamını ve kariyerini kendi kararları doğrultusunda şekillendirme kapasitesini de ifade eden bir kavramdır.

Bireycilik, örgütsel bağlamda rekabetçi bir performans kültürünü de beraberinde getirmektedir. Harry C. Triandis bireyci toplumlarda başarı ölçütlerinin kişisel performans, bireysel ödüllendirme ve liyakat esasına dayandığını belirtmektedir (Triandis, 1995: 43). Bu tür bir kültürel yapıda çalışanlar daha çok “ben ne yaptım ne kadar katkı sağladım?” sorusuna odaklanmaktadır. Yani ekip başarısından ziyade kendi performanslarının görülmesini ve takdir edilmesini önemsedikleri düşünülmektedir. Değerlendirme sistemleri de zaten genelde kişinin tuttuğu hedeflere, ortaya koyduğu somut sonuçlara bakmaktadır. Böyle olunca rekabet de doğal olarak kurumun içinde normalleşiyor ve hatta insanları motive eden bir unsur hâline geliyor.

Bireyci kültürlerde özerklik ve rekabet arasındaki ilişki, modern kapitalist üretim biçimleriyle de yakından bağlantılıdır. Richard Sennett, esnek kapitalizmin bireyleri sürekli kendini kanıtlamak zorunda bıraktığını ve performans baskısının kimlik inşasıyla iç içe geçtiğini vurgulamaktadır (Sennett, 1998: 82). Bu bağlamda performans kültürü, yalnızca iş sonuçları anlamına gelmemektedir. Ayrıca bireyin karakterine ve öz değer algısını da içermektedir. Başarı, bireysel yeterliliğin kanıtı, başarısızlık ise kişisel eksiklik olarak algılanabilmektedir.

Öte yandan bireycilik, bireysel sorumluluğu artırırken sosyal dayanışma ağlarını zayıflatma potansiyeline de sahiptir. Zygmunt Bauman, modern toplumlarda bireyselleşmenin, kolektif güvenlik mekanizmalarını aşındırarak riskleri bireyin omuzlarına yüklediğini ifade etmektedir (Bauman, 2001: 50).

Bu durum, performans kültürünün yoğun olduğu örgütlerde tükenmişlik, yalnızlık ve sürekli karşılaştırma duygusunu besleyebilmektedir. Dolayısıyla bireycilik, özerklik ve özgürlük alanı sunarken aynı zamanda rekabetçi ve yüksek performans beklentileri üzerinden yeni bir baskı biçimi de üretmektedir.

3. Kolektivizm: Dayanışma, Aidiyet ve Normatif Bağlar

Kolektivizm kavramı, Türk Dil Kurumu (2016) tarafından “ortaklaşacılık” olarak karşılanmakta; literatürde ise çoğunlukla toplumculuk ya da toplulukçuluk biçiminde kullanılmaktadır. Bu kavramın karşıtını ifade eden bireycilik ise, bireysel özerklik ve kişisel hedeflerin önceliğini vurgulayan bir değer yönelimini tanımlamaktadır. Kolektivizm ve bireycilik, toplumsal yapıda bireysel ya da toplumsal değerlerin baskınlık derecesini açıklamak üzere başvurulan temel kavramsal çerçeveler arasında yer almaktadır. Kolektivist değerlerin egemen olduğu toplumlarda bireyler arası dayanışma, aidiyet ve karşılıklı bağlılık ön plandadır. Bu bağlamda bireyler, kişisel çıkarlarından ziyade grubun ya da toplumun yararını gözetme eğilimindedir. Kolektivist kültürlerde toplumsal uyumun ve kişilerarası ilişkilerin sürekliliğinin sağlanması temel bir öncelik olarak görülürken; bireyci kültürlerde daha çok hak, özgürlük ve adalet ilkelerinin kurumsal güvence altına alınması önem kazanmaktadır (Triandis, 1995; Roberts ve Helson, 1997; Triandis ve Suh, 2002; Kırkbeşoğlu ve Tüzün, 2009; Çarıkcı ve Koyuncu, 2010; Seçer ve Çınar, 2011; Eser ve Ertugay, 2013; Uzuntarla vd., 2024).

Kolektivizm, “örgüt içinde çalışanların bireysel ya da grup olarak hareket etmeleri” şeklinde ifade edilmektedir (Şimşek, 2014; Cörüt ve Özkan, 2023).

Kolektivizm, yalnızca ulusal kültür düzeyinde değil; örgütsel ve bireysel düzeylerde de ele alınabilen çok katmanlı bir kavramdır. Örgüt kültürü bağlamında kolektivizm, iş birliği, grup içi uyum ve ortak amaçlara yönelik bağlılık unsurlarıyla tanımlanmaktadır. Bu düzeyde vurgu, örgüt üyelerinin birlikte hareket etme eğilimleri ve kolektif hedeflere yönelme dereceleri üzerindedir. Bireysel düzeyde kolektivizm ise benlik kurgusunun sosyal referanslarla inşa edilmesine işaret etmektedir. Triandis’e (2001) göre bu yaklaşım, bireyin kendisini bağımsız bir özne olarak konumlandırması yerine, sosyal ilişkiler ağı içerisinde tanımlaması anlamına gelmektedir. Bu çerçevede bireysel kolektivizm; kişinin gruba aidiyet hissetme düzeyi, grup normlarına uyma eğilimi ve grup amaçlarına bağlılık derecesi gibi unsurları kapsamaktadır. Bireysel farklılıklar dikkate alındığında, kolektivist bir kültürel bağlamda yer alan tüm bireylerin kolektivist özellikler göstermesi beklenmediği gibi, bireyci kültürlerde de her bireyin bireyci eğilimler sergilemesi zorunlu değildir. Durumsal ve bağlamsal etkenlere bağlı olarak bireylerin kolektivist ya da bireyci

yönelimleri ön plana çıkabilmektedir. Örneğin bir girişimci, kişisel özerklik ve inisiyatif konularında güçlü bir bireyci tutum sergilerken, aynı zamanda grup içi paylaşım ve uyuma da önem verebilmektedir (Earley ve Gibson, 1998; Trafimow vd., 1991; Kahveci, 2019; Dülger, 2024).

4. İkiliğin Ötesi: Aynı Anda Bireyci ve Kolektif Olmak

Bireycilik–kolektivizm boyutu, Hofstede (2011)'nin geliştirdiği ulusal kültür kuramının temel bileşenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Hofstede, ulusal kültürü başlangıçta güç mesafesi, bireycilik–kolektivizm, erillik–dişillik ve belirsizlikten kaçınma olmak üzere dört ana boyut çerçevesinde ele almış; sonraki çalışmalarında uzun dönem–kısa dönem yönelimi ile hoşgörülülük–ölçülülük boyutlarını ekleyerek modeli altı boyutlu bir yapıya dönüştürmüştür. Bu çerçevede bireycilik–kolektivizm, toplumlarda birey ile grup arasındaki ilişkinin niteliğini açıklamak bakımından merkezi bir konuma sahiptir. Kolektivist yaklaşımın temel varsayımı, bireylerin belirli sosyal gruplar aracılığıyla birbirine bağlanması ve bu bağın karşılıklı sorumluluk ve yükümlülükler üretmesidir. Kolektivist toplumlarda ortak kader, paylaşılan amaçlar ve müşterek değerler etrafında şekillenen sosyal birimler ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda bireyler, ait oldukları iç gruba karşı güçlü bir aidiyet geliştirmekte ve grup bütünlüğünü korumayı önemli bir değer olarak benimsemektedir. Aile bağlarının kuvvetli olması, çocukların ebeveynlerine bağlılık göstermesi, toplumsal uyuma önem verilmesi ve bireyin grup yararı için kişisel çıkarlarından feragat edebilmesi kolektivist kültürün belirgin özellikleri arasında yer almaktadır. Buna karşılık bireycilik, bireylerin birbirlerinden bağımsız ve özerk varlıklar olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bireyci toplumlarda kişisel özgürlük, bireysel başarı ve öz-yeterlilik öncelikli değerler olarak öne çıkmakta; bireyler sorumluluk alanlarını çoğunlukla kendileri ve çekirdek aileleri ile sınırlı tutmaktadır. Bu kültürel bağlamda sosyal ilişkiler daha gevşek bir yapıya sahip olmakta ve bireyin kimliği, ait olduğu gruptan ziyade kişisel özellikleri ve başarıları üzerinden tanımlanmaktadır (Oyserman vd., 2002; Astakhova vd., 2014; Singh vd., 2015; Ayyıldız ve Alkan, 2024).

Bireycilik ve kolektivizm, çok boyutlu yapılar olup literatürde farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. Bireycilikle ilişkilendirilen temel özellikler arasında bağımsızlık, özerklik, öz-yeterlilik, benzersizlik, başarı yönelimi ve rekabet yer almaktadır. Bireyci yönelimde birey, davranışları üzerinde kontrol sahibi olan ve eylemlerinin sonuçlarından sorumluluk üstlenen bir aktör olarak tanımlanmaktadır. Kolektivizm ise bireyin ait olduğu gruba yönelik görev bilinci, diğer bireylerle karşılıklı bağımlılık, sosyal uyum isteği ve grup normlarına bağlılık ile ilişkilendirilmektedir. Kolektivist yönelimde tutum ve davranışlar, geniş aile ya da sıkı bağlara sahip topluluk gibi iç grubun

beklenti ve normları doğrultusunda şekillenmektedir. Bu iki yönelim birlikte değerlendirildiğinde, bireylerin aynı anda hem bireyci hem de kolektivist özellikler gösterebildiği belirtilmektedir (Green vd., 2005; Kalfa ve Kalfa, 2023).

Parsons ve Shils (1951), bireycilik ve kolektivizm ayrımını, bireylerin yönelimlerini kendi çıkar ve hedefleri ile toplumsal sistemin çıkarları arasında konumlandırma biçimleri üzerinden açıklamaktadır. Bu çerçevede bireycilik, bireyin kendi amaç ve çıkarlarına öncelik vermesiyle; kolektivizm ise bireyin toplumsal sistemin ve grubun çıkarlarını merkeze almasıyla tanımlanmaktadır. Bireyci yönelimde bireyler, kişisel hedeflerine ulaşmayı öncelikli görmekte ve bireysel çıkarlarını grup çıkarlarının önünde tutmaktadır. Buna karşılık kolektivist yönelimde grup çıkarları bireysel çıkarlara üstün tutulmakta; bireyler, gerektiğinde kişisel menfaatlerinden feragat ederek grubun refahını, mutluluğunu ve aidiyet duygusunu korumaya önem vermektedir (Kececi, 2017; Kalfa ve Kalfa, 2023).

5. Türkiye Bağlamında Kültürel Melezlik

Kültür, geleneksel olarak bir toplumu bütünleştiren ortak değerler, normlar ve anlam dünyası olarak tanımlanmaktadır. Ancak günümüzde dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte kültür, yalnızca fiziksel toplumsal alanlarda değil, aynı zamanda çevrimiçi platformlarda da üretilen, dolaşıma giren ve yeniden şekillenen bir yapıya dönüşmüştür. Dijital mecralar, bireylerin ortak deneyimler etrafında yeni semboller, söylemler ve değerler üretmesine imkân tanıyarak kültürel paylaşımın kapsamını genişletmektedir (Uçak, 2021).

Kültürel melezlik, küreselleşme süreçleriyle birlikte farklı kültürel formların karşılaşması, etkileşimi ve yeniden üretimi sonucu ortaya çıkan hibrit yapıları ifade etmektedir. Türkiye bağlamında bu kavram hem tarihsel modernleşme deneyimi hem de güncel toplumsal dönüşümler çerçevesinde çok katmanlı bir görünüm sergilemektedir. Özellikle kentleşme, dijitalleşme, sanat üretimi ve popüler kültür alanlarında kültürel melezliğin somut örneklerine rastlanmaktadır.

Bhabha (1994) ya göre, *“farklı kültürel kutuplar arasındaki etkileşimin zamansallığı, mekânsal olarak karşıtlık içinde tanımlanan bu kutupları birbirine bağlar. Bu “bağlantı dokusu”, tam da kültürel farklılığın dile getirildiği an ve süreçlerle doludur. Böylece birbirine tezat biçimde konumlanmış kimlikler özsel kutuplaşmalara dönüşmemiş olur. Farazî veya dayatılmış bir hiyerarşiye tâbi olmayan bir kültürel melezlik olanağı yaratılır”*. (Selçuk, 2017).

Kent yaşamı ve dini pratikler üzerinden yapılan analizler, kültürel melezliğin gündelik hayattaki yansımalarını ortaya koymaktadır. Kandemir (2025), kent

dindarlığının postmodern görünümünü inceleyen geleneksel dini pratiklerin modern kent kültürü içerisinde yeniden biçimlendiğini ve bu sürecin kültürel melezleşme bağlamında değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Çalışmaya göre dini semboller ve ritüeller, modern tüketim kültürü ve bireyselleşme eğilimleriyle etkileşime girerek yeni bir form kazanmaktadır (Kandemir, 2025). Bu durum, kültürel unsurların sabit değil, bağlamsal olarak dönüşen yapılar olduğunu göstermektedir.

Müzik alanında yapılan çalışmalar da kültürel melezliğin güçlü örneklerini sunmaktadır. İstanbullu (2021), Bağmani ve Yaybüş gibi hibrit müzik enstrümanlarını inceleyerek farklı kültürel geleneklerin sentezlenmesi sonucunda ortaya çıkan yeni kültürel ürünleri analiz etmiştir. Bu çalışma, kültürel melezliğin yalnızca soyut bir kimlik tartışması değil, aynı zamanda maddi kültür ürünleri üzerinden gözlemlenebilen bir süreç olduğunu göstermektedir (İstanbullu, 2021). Benzer şekilde Özbek ve Can (2021), elektronik müzik bağlamında kültürel melezlik olgusunu ele alarak geleneksel müzik unsurlarının elektronik altyapılarla birleşmesi sonucunda yeni estetik formların ortaya çıktığını ortaya koymaktadır. DJ İpek ve Mercan Dede örnekleri üzerinden yapılan analiz, küresel müzik akımlarının yerel kültürel motiflerle bütünleşerek hibrit bir müzikal ifade biçimi oluşturduğunu göstermektedir (Özbek & Can, 2021). Bu bağlamda kültürel melezlik, küresel kültürel dolaşımın yerel yaratım süreçleriyle kesiştiği bir üretim alanı olarak değerlendirilmektedir. Sanat alanındaki tartışmalar da benzer bir yönelim göstermektedir. Selçuk (2017), küreselleşme sürecinde sanat üretiminde görülen disiplinler arası etkileşimlerin kültürel melezleşmeyi hızlandırdığını belirtmektedir. Farklı kültürel kodların ve estetik anlayışların bir araya gelmesi, sanatın ifade biçimlerinde yeni sentezler üretmektedir. Bu durum, kültürel sınırların geçirgenliğini ve kültürel üretimin çoğul doğasını ortaya koymaktadır. Yerel müzik türleri üzerinden yapılan çalışmalar ise kültürel melezliğin bölgesel bağlamda nasıl şekillendiğini göstermektedir. Saral (2020), Karadeniz popüler müziğinde görülen dönüşümü inceleyerek yerel müzik geleneğinin farklı müzik türleriyle etkileşim sonucunda yeni formlar kazandığını ortaya koymaktadır. Bu dönüşüm, yerel kültürün küresel etkiler karşısında pasif bir biçimde erimedini; aksine aktif bir sentez süreci yaşadığını göstermektedir.

Kültürel melezlik, yalnızca belirli coğrafi bölgelerle sınırlı kalmayıp, farklı kültürel alanların tamamında gözlemlenebilir. Bu durum, bağdaştırmacı dini uygulamalarda, eklektik felsefi akımlarda, karışık dillerde, mutfak kültürlerinde ve mimarlık, edebiyat veya müzik gibi sanat disiplinlerinde ortaya çıkan melez stillerde açıkça görülmektedir. Bir sanatçının bu etkileşimden tamamen bağımsız kalması veya farklı kültürel etkileri göz ardı etmesi, ancak kendini izole ettiği bir “fildişi kule” de mümkün olabilirdi. Oysa çağdaş sanat, küreselleşmenin

etkisiyle, bu izole konumu kırarak sanatçıyı çeşitli kültürel etkileşimlerin merkezine yerleştirmiştir. Geçmişten günümüze sanatçılar farklı kültürel kaynaklardan beslenmiş olsa da günümüzde bu etkileşim kaçınılmaz bir boyut kazanmış ve daha yaygın bir durum haline gelmiştir (Burke, 2011; Selçuk, 2017).

“Van Gogh örneği ilginçtir, çünkü onun neo-empresyonist resim yaratımının etkileri Japon estamplarından gelmiştir. Aynısı Gauguin için de geçerlidir, zira o da Tahiti yerlilerinin resimlerinden etkilenmiştir... Milan Kundera, Çek kültürüne çok uzak olan Cervantes’den etkilenmiştir... Ayrıca Türk yazar Orhan Pamuk’un İstanbul kitabında Batılı Flaubert, Baudelaire gibi yazarların etkilerin onun üzerinde görmek ilginçtir ve Pamuk bu tip Oryantalist yazarlar üzerinden düşünmüş ve İstanbul’u yazmıştır. Çinli sanatçı Chen Zhen plastik sanatlar dünyasında çok ilginç bir örnektir, ki o bugünün sanatçıların 1970’lerin ulus-devlet stratejisi içinde düşünmediklerini, batı sistemine, Avrupa kültüründe farklı olan batı kültürünün yerelliği olan batı evrenselliğine ve doğu yerelliğine karşı yeni yatay-geçişli stratejileri sanatçıların geliştirdiklerini söyleyecektir” (Akay, 2010; Selçuk, 2017).

Sonuç olarak Türkiye bağlamında kültürel melezlik; kent yaşamı, dini pratikler, müzik üretimi ve sanat alanında gözlemlenebilen dinamik bir süreçtir. İncelenen çalışmalar, kültürün durağan bir yapı olmadığını; toplumsal, teknolojik ve estetik etkileşimler sonucunda sürekli yeniden üretildiğini göstermektedir. Bu bağlamda kültürel melezlik, Türkiye’de kimlik ve kültür tartışmalarını anlamada önemli bir kavramsal çerçeve sunmaktadır.

6. Yeni Paradigma: Hibrit Kültürler ve Bağlamsal Bireycilik

Kültürel tipolojiler ve modeller, toplumların genel eğilimlerini ve ortak özelliklerini anlamaya yardımcı olsa da aynı kültürel yapı içinde yer alan bireylerin davranışlarının bütünüyle homojen olmadığını ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle, kültürel çerçeveler açıklayıcı bir zemin sunsa da bireysel farklılıkları tümüyle ortadan kaldırmaz. Kültürler arası farklılıkları sistematik biçimde açıklamaya çalışan Edward T. Hall, yüksek bağlamlı ve düşük bağlamlı kültürler ile monokronik ve polikronik zaman anlayışına dayalı kültürel ayrımlar geliştirmiştir. Hall, bu sınıflamalar aracılığıyla farklı kültürel grupların bilgiye yaklaşım biçimlerini ve iletişim pratiklerini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Bunun yanında Hall, bireylerin maruz kaldıkları çok sayıdaki işitsel, görsel, kokusal ve fiziksel uyarana verdikleri tepkilerin, içinde buldukları kültürel yapı tarafından şekillendirildiğini ileri sürmüştür. Ona göre kültür, çevresel uyarıları filtreleyen ve anlamlandıran bir işlev görmektedir. Bu yaklaşım, kültürün yalnızca değerler bütünü değil, aynı zamanda algıyı ve davranışı

yönlendiren düzenleyici bir mekanizma olduğunu göstermektedir (Soydaş, 2010; Uçak, 2021).

Küreselleşme süreci, kültürel sınırların geçirgenleşmesi ve iletişim teknolojilerindeki dönüşüm, kimlik ve kültür kavramlarının yeniden düşünülmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda “hibrit kültür” kavramı, modernite ile gelenek, yerel ile küresel ve birey ile topluluk arasındaki etkileşimsel ve çoğul yapıyı açıklamak için kullanılan önemli bir kuramsal araç haline gelmiştir. Bhabha’ya (1994) göre kültürel kimlik, sabit ve özsel bir yapıdan ziyade “üçüncü alan” da müzakere edilen, sürekli yeniden üretilen bir oluşumdur. Bu yaklaşım, kültürü homojen bir bütün olarak ele alan geleneksel paradigmalara karşı eleştirel bir perspektif sunmaktadır.

Benzer biçimde García Canclini (1995), modernleşme ve küreselleşme süreçlerinin kültürel alanlarda saflaşma değil, aksine melezleşme (hybridization) ürettiğini vurgulamaktadır. Kültürel formlar, farklı tarihsel ve toplumsal bağlamların kesişiminde yeniden biçimlenmekte; bu durum ulusal kültür anlatılarının tekil ve bütüncül yapısını sorgulamaktadır.

Bauman’ın (2000) “akışkan modernite” kavramsallaştırması, kimlik ve aidiyet biçimlerinin geçici, kırılabilir ve değişken yapısına işaret etmektedir. Bu durum, bireyin sabit bir kültürel çerçeveye bağlı kalmaksızın farklı bağlamlar arasında geçişken kimlik stratejileri geliştirmesine olanak tanımaktadır. Bu kuramsal çerçeve içerisinde “bağlamsal bireycilik” kavramı, klasik bireycilik anlayışından ayrılmaktadır. Bağlamsal bireycilik, bireyin tamamen özerk ve toplumsal bağlardan kopuk bir özne olduğu varsayımını reddeder; bunun yerine bireyin kimliğini ve davranışlarını içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve kurumsal bağlamlara göre şekillendirdiğini kabul etmektedir.

Sonuç olarak hibrit kültürler ve bağlamsal bireycilik, modern toplumların kültürel dinamiklerini anlamada tamamlayıcı iki kavram olarak değerlendirilebilir. Hibrit kültürler, kültürel formların melezleşmesini ve karşılaşma süreçlerini açıklarken; bağlamsal bireycilik, bireyin bu çok katmanlı kültürel yapı içerisindeki konumlanma stratejilerini ortaya koymaktadır. Bu yeni paradigma, kültürü sabit ve homojen bir yapı olarak değil; müzakere edilen, geçişken ve çoğul bir süreç olarak ele almayı gerektirmektedir.

Kaynakça

- Akay, A. (2010). *Sanatın Gramları*. Nusret Polat (Çev.) İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Astakhova, M. N., Doty, D. H. ve Hang, H. (2014). Understanding the antecedents of perceived fit at work in the United States, Russia, and China. *European Management Journal*, 32(6), 879-890.
- Ayyıldız, U., & Aykan, E. (2024). Birey-örgüt uyumunun iş tatminine etkisinde bireycilik-kolektivizm kültür boyutunun düzenleyici rolü: INDCOL ve CVSCALE kültür ölçeklerinin karşılaştırılması. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (37), 156-173.
- Bauman, Z. (2001). *The Individualized Society*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press. Athenea Digital. *Revista de Pensamiento e Investigación Social*.
- Bhabha, H. K. (1994). *The location of culture*. London and New York: Routledge.
- Burke, P. (2011). *Kültürel Melezlik*. Mustafa Topal (Çev.) İstanbul: Asur Yayınları.
- Chiou, J. (2001). Horizontal and vertical individualism and collectivism among college students in the United States, Taiwan, and Argentina. *The Journal of Social Psychology*, 141(5), 667-678.
- Cörüt, C., & Özkan, F. (2023). Örgüt Kültürünün Örgütsel Atalet Üzerindeki Etkisinde İşbirlikçiliğin Aracılık Rolü. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 9-16.
- Çarıkcı, İlker Hüseyin ve Koyuncu, Osman (2010). Bireyci-Toplumcu Kültür ve Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3):1-18.
- Dülger, T. M. (2024). Sosyal girişimcilik niyetinin karmaşık örüntüsünün izinde: Sosyal girişimcilik öncülleri, duygusal zekâ ve kolektivizmin rolü. *Journal of Research*, 9(2), 454-481.
- Earley, P. C., & Gibson, C. B. (1998). Taking stock in our progress on individualism-collectivism: 100 years of solidarity and community. *Journal of Management*, 24(3), 265-304. <https://doi.org/10.1177/014.920.639802400302>
- Eser, H. B. ve Ertugay, F. (2013). Bireycilik-Toplulukçuluk Değerleri ile Algılanan Siyasal Öz Yeterlilik Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Örneği, 14(1):221-244.
- Forsyth, D. R., & Burnette, J. L. (2010). *Group Processes*. Jepson School of Leadership Studies, University of Richmond.
- García Canclini, N. (1995). *Hybrid cultures: Strategies for entering and leaving modernity*. London: University of Minnesota Press.

- Green, E. G. T., Deschamps, J.-C., & Páez, D. (2005). Variation of individualism and collectivism within and between 20 countries: A typological analysis. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36(3), 321–339.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 8.
- İstanbullu, S. (2021). Melezleşmenin kültür ürünlerine yansımaları bağlamında iki çağlı: Bağmanı ve Yaybüş. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 3585–3609.
- Kahveci, H., Gültekin, M., & Eker, D. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Dogmatik Tutumlarının Bireycilik ve Kolektivizm Değerlerini Yordama Düzeyinin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (49), 1-22.
- Kalfa, S. Ö. ve Kalfa, V. R. Öğretmenlerde bireycilik ve kolektivizmin kadercilik anlayışına etkisi. *Business Economics and Management Research Journal*, 6(2), 158-169.
- Kandemir, K. (2025). Kültürel melezleşme formu olarak kent dindarlığının post-modern görünümüleri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 13(42), 199–223.
- Kececi, M. (2017). The impact of collectivism on the relationship between leadership styles and organizational citizenship behavior. *Research Journal of Business and Management (RJBM)*, 4(4), 465-484.
- Kırkbeşoğlu, Erdem ve Tüzün, İpek Kalemci (2009). Bireycilik-Toplulukçuluk İkileminde Mesleki Özdeşleşme ve Örgütsel Özdeşleşme Ayrımı. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1):1-8.
- Korostelina, K. V. (2007). *Social identity and conflict*. New York: Palgrave MacMillan.
- Mohamed Qutb (2015), *Studies in the human psyche*, Dar al-Shorouk.
- Oyserman, D., Coon, H. M. ve Kimmelmeier, M. (2002). Rethinking individualism and collectivism: Evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses. *Psychological Bulletin*, 128(1), 3.
- Özbek, C., & Can, Ü. K. (2021). Elektronik müzikte kültürel melezlik olgusu: DJ İpek ve Mercan Dede örnekleri. *Kesit Akademi Dergisi*, 7(27), 146–159.
- Parsons, T., & Shills, E. N. (1951). *Toward a general theory of social action*. Harvard University Press.
- Roberts, Brent W. ve Helson, Ravenna (1997). Changes in Culture, Changes in Personality: The Influence of Individualism in A Longitudinal Study of Women. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(3): 641-651.

- Saral, E. (2020). Kültürel melezleşme olgusunun Karadeniz popüler müziği üzerindeki görünümü. *Researcher*, 8(1), 236-247.
- Seçer, Barış ve Çınar, Efe (2011). Bireycilik ve Yeni Kariyer Yönelimleri. *Yönetim ve Ekonomi*, 18(2):49-62.
- Selçuk, E. (2017). Sanatta kültürel melezleşme. *Tykhë Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2(2), 57-70.
- Sennett, R. (1998). *The Corrosion of Character: The Personal Consequences of Work in the New Capitalism*. New York: W.W. Norton.
- Singh, A. P., Amish, A. P. ve Singhi, N. (2015). Role of life events stress & individualismcollectivism in predicting job satisfaction. *Indian Journal of Industrial Relations*, 300311.
- Soydaş, A.U. (2010). Kültürlerarası İletişim, İstanbul: Parşömen Yayıncılık.
- Şimşek, A. (2014). Örgüt Kültürü: Kuramsal Bir Bakış, *Organizational Culture: A Theoretical Overview*. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14-22.
- Trafimow, D., Triandis, H.C. & Goto, S.G. (1991). Some tests of the distinction between the private self and the collective self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(5), 649-655.
- Triandis, H. C. (1995). *Individualism and Collectivism*. Boulder, CO: Westview Press.
- Triandis, H. C. (2001). Individualism-collectivism and personality. *Journal of Personality*, 69(6), 907-924.
- Triandis, Harry C. ve Suh, Eunhook M. (2002). Influences on Personality. *Annual Review of Psychology*, 53: 133-160.
- Türk Dil Kurumu (2016). Genel Türkçe Sözlük.
- Uçak, O. (2021). Kültürlerarası İletişimde Tek Kültüre Doğru: Dijital Kültür. *Communication and Technology Congress – CTC 2021 (April 12th-14th, 2021 – Turkey, Istanbul)*, 215-230.
- Uzuntarla, Y., Fırat, İ. & Ceyhan, S. (2024). Kolektivizm ve belirsizlikten kaçınma davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi: üniversite öğrencileri örneği. *Uluslararası eğitim bilimleri dergisi*, (6), 206-216.

